

Samarbete, synliggörande, språkutveckling

Hur kan elevers lärande synliggöras genom arbete med olika uttrycksätt? Monica Sunekvist, lärare i bild och svenska som andraspråk, berättar om hur hon i sin praktik tagit fasta på att kommunikation är något större än enbart talat och skrivet språk.

Text: Monica Sunekvist

Bland de olika uttrycksätten har språket länge ansetts vara det viktigaste. Men i dagens samhälle har språket fått stor konkurrens av andra uttryck. Gun Hägerfeldt (2011) har skrivit om hur till exempel bilder, tabeller och kläder har blivit mer uppmärksammade. Vi håller oss inte längre till *ett* språk eller *en* uttrycksform. I sociala medier har det skrivna meddelandet alltmer hamnat i skymundan av bilder. Språkinlärandet sker heller inte bara i språkklassrummen utan även i andra klassrum och utanför skolan. Hägerfeldt ger i sin bok exempel på hur senaste läroplanen, Lgr11, ställer krav på att språket ska utvecklas i alla ämnen och kunskaper förmedlas med olika uttryck.

Jag har arbetat som bildlärare i över tjugo år nu. Jag började på gymnasiet, men de år som gjort mig till den lärare jag är idag är mina tolv år på Hjulstaskolan i Stockholm. Då kom så gott som varje vecka både svenska och utländska besök som studerade hur vi arbetade på vår mångkulturella skola. Vad var det då besöken såg? Jo, en skola som satsade på *alla* elevers förmåga att uttrycka sig, att kommunicera. Oavsett vilken bakgrund man har, om man är uppväxt i Sverige eller nyanländ, så har man ett behov av att uttrycka sig – men sättet att uttrycka sig kan variera. Hägerfeldt benämner barn som ”kompetenta språkbrukare” då de börjar skolan, oavsett kulturell eller språklig bakgrund. Denna kompetens, de förmågor barnen redan hade, togs tillvara på Hjulsta. Det skrevs dikter på modersmål och svenska och de fick uttrycka sig i musik och bild. Alla elever fick utveckla sina olika språk och synas.

Bildskapande kan för nyanlända ofta vara ett sätt att bearbeta sina upplevelser och utveckla sin svenska. Under en period då jag arbetade med denna elevgrupp dök det upp saker i flera nyanlända elevers bilder som fick mig att reagera. Det var minnen av traumatiska upplevelser i de länder de flytt från. Det fanns elever som målade bilder som innehöll vapen, blod och anhöriga som de saknade. Efter att jag fortbildat mig genom en metodkurs i bildterapi och fått stöttning av rektor samarbetade jag sedan med skolans psykolog i en grupp förberedelseklasser. Tanken var att låta eleverna berätta i sina bilder och sedan samtala kring bilderna. Genom samarbetet med vår arabisktalande skolpsykolog hade vi möjlighet att låta eleverna få uttrycka sina erfarenheter på olika språk och med olika uttryck.

Annika Berg-Frykholm (2008) har skrivit en viktig bok för alla som är intresserade av bildterapeutiska metoder. För att arbeta med bildterapi krävs utbildning men Berg-Frykholm tar i sin bok upp flera exempel, liknande mitt och skolpsykologens, som visar hur man kan arbeta med bildterapeutiska metoder utan att ta sig an en annan yrkesprofessions uppdrag. Metoderna

kan användas för elever som behöver andra uttrycksmöjligheter än språket.

I ett projekt, ”Levande tyg”, arbetade vi med bild och textilslöjd riktat mot nyanlända och hade målet att utveckla svenskan samtidigt. Jag arbetade med en slöjdlärare och klassens lärare i svenska som andraspråk. Genom sammansättningen av lärare kunde vi under planeringen enkelt följa Pauline Gibbons (2013) planeringsmodell där elevernas språkliga behov och ämnets språkliga krav gemensamt utmynnade i språkutvecklande aktiviteter för de två timmar/vecka vi arbetade med eleverna. De flesta av eleverna var analfabeter och hade kort eller ingen skolbakgrund från hemlandet. Vi använde oss både av ämnes-specifika ordbanker och att lära ut begrepp genom bilder som Gibbons förespråkar. Vi valde teman som vi visste att alla kunde relatera till. Djur, mat och hus från hemländerna var tre teman. Enligt Gibbons är naturliga sammanhang det sätt där eleverna lär sig språket bäst, det utvecklar både andraspråket och ämnet. Resultaten var fantastiska textila collage som i slutet av varje termin presenterades och monterades upp i skolan. Dessa arbeten visades alltid upp med stolthet då det kom besök som guidades runt i skolan.

Min erfarenhet av dessa projekt är att språket kommer av ett behov. Elevernas vilja att berätta om dessa viktiga bilder födde fram de svenska orden. Ibland använde de klasskamrater som tolkar då de berättade eller visade med kroppsspråk och mimik. Alla ville berätta om sina arbeten!

Att arbeta med arkitektur är ofta uppskattat bland elever eftersom det är globalt. Jag brukar låta elever arbeta med hus från deras hemländer (både hus de har en relation till och kända

MONICA SUNEKVIST

Monica Sunekvist har arbetat som bildlärare sedan 1995 och är sedan 2017 även behörig och undervisande lärare i svenska som andraspråk. Hon har, troligen av medfött intresse från att ha en finsk pappa och en skotsk mamma, alltid sökt sig till mångkulturella skolor. I dag arbetar hon på språkinroduktionsprogrammet på Tensta gymnasium i Stockholm.

byggnader), byggnader i vår omgivning och idéer till nya byggnader. Stadsvandringar öppnar upp elevernas ögon för deras närmiljö. Jag har då samarbetat med svenska, samhällskunskap, historia och teknik, vilket ger mer tid att arbeta mer på djupet. Eleverna "tvingas" kommunicera och använda många ord och begrepp som vi behöver kunna både i vardagen och i ämnet.

Projektet ovan kunde ske tack vare satsningar gjorda på den enskilda skolan. Om ekonomin är ett hinder får man söka externa samarbetspartners eller bidrag av olika slag. Ett sådant externfinansierat projekt drevs under ett par års tid som en del av den så kallade storstadssatsningen. Bildprojektet fokuserade på integration via konsten. Planeringen för konst- och integrationsarbetet gjordes av lärarna på tre skolor tillsammans med konstpedagogen på Tensta konsthall. Detaljplanering skedde på respektive skola eftersom förutsättningarna var olika. Eleverna utgick från olika konstformer (film, foto, måleri) och arbetade med gemensamma teman och workshops. Mina favoritteman var *Familjemyter*, då eleverna arbetade med berättelser om någon speciell person i släkten, och *Demokrati*, då de gjorde filmer på temat.

Charlotte Engblom (2016) beskriver hur texter runtom oss är kombinationer av bild och skrift, precis som mycket av den samtidskonst eleverna utgick från. Hon tar även upp att det i kursplanen för svenska och svenska som andraspråk är ett av målen att elever ska kunna skapa texter där bild och skrift samspelar. Att använda sig av olika uttrycksformer kan skapa samma möjligheter att nå målen för skolans ämnen även om språkbehärsknigen är olika. Det blev tydligt i detta bildprojekt: Ord och bilder kombinerades i konstnärligt uttryck.

Jag har under mina senaste år, då jag arbetat i en annan del av staden, funderat mycket på vad jag kan göra för att hjälpa mina elever att nå målen i den nya läroplanen och kommit att utveckla mitt arbete med digital bild. Kopplingen till det digitala är viktig eftersom det är det uttrycksmedel som våra elever använder sig av. När nu de flesta av eleverna har smartphones är det enkelt att med appar på telefonerna eller iPads lära dem att bearbeta bilder. Jag har utgått från selfien och sedan övergått till parafraiser på konsthistoriska verk. Kopplingen har varit en aha-upplevelse för många elever. De har inte tidigare förstått att man kan göra om konstbilder, det vill säga göra en parafras, på samma sätt som de gör med bilder de lägger ut på sociala medier. För de nyanlända har det varit ett snabbt sätt att komma in i hur man kan arbeta med bilder. En tidsvinst som för flera elever varit avgörande då det gäller betygen.

Jag har även använt mig av iPads då eleverna dokumenterat sina arbetsprocesser vilket möjliggjort att använda sig av flera uttrycks sätt för att skapa processbeskrivningen. De har haft möjlighet att arbeta med bild, film, musik, texter, layout, typsnitt och färgsättning. Detta är det som, enligt Kristina Danielsson, i tidigare läroplaner benämns som det vidgade textbegreppet men som i den senaste läroplanen kallas för olika uttrycksmedel.

Synliggörandet av elevernas arbeten har en annan viktig aspekt, utöver sådant som arbetssätt och samarbeten, nämligen att det inte skapas produkter som blir liggande i skolan. Beskrivning, montering och presentation tillför mycket till uttrycket. Att låta elevernas arbeten synas i större sammanhang skapar stolthet och självkänsla. Det förmedlar att vuxenvärlden lyssnar och ser. Mina elever har ställt ut sina arbeten på bibliotek, kulturhus, museer, biografier och i tunnelbanan.

Att berätta, att kommunicera, har varit mitt fokus under mina tjugotvå år som lärare. Skolledare, kollegor, kulturutövare och ekonomiska bidrag har varit det som gett mig möjligheten

Elevarbeten "Levande tyg".

att arbeta på detta sätt. Själv har jag kontinuerligt fortbildat mig för att bättre kunna undervisa den elevgrupp jag haft. Senast har jag läst in svenska som andraspråk för att få möjlighet att integrera ämnena och vara fler timmar i samma elevgrupp för att på ett enklare sätt kunna kombinera språk och bild.